

ка тієї самої реакційної сили, що десятиліття гнобила його в ярмі, сплетеному з трьох вірьовок: „православ'я, самодержав'я и народности“ і тепер, коли в його полуді з очей почала сходити, намірився обрати на депутата прогресивну людину, котра не тільки не сіятиме національної ворожнечі, а впомятатиметься за право пригнобленого, убогого українського люду у Холмщині. А що свідомість серед холмського люду останніми часами прокидається,—про це свідчать факти щоденного життя. Та коли б сьогодні не було, то се була б навіть ненатуральна річ. А коли воно так, то на що ж тоді здалася вся мало не тридцяти і п'ятилітня робота адміністрації і вірних слуг її у Холмщині, котрі прикладали всіх способів, щоб викоренити там серед українського люду католицизм та українство, а натомість прищепити йому православ'я та московщину? Чого ж варті всі балажки і писанина „авторитетних“ учених і „видаючихся знатоков“ м'єстної жизни“, котрі твердили і твердять тепер, що люду у Холмщині є „настоящее православное и при томъ русское, (тобто московське) населеніє“, коли тепер по 35-літній праці „истинно-руським“ людам у Варшаві доводиться признатися, що увесь селянський люду у Холмщині розмовляє українською мовою. Завіщо ж тоді, як що воно так, казна десятки літ втрачалася та гроші платили „обрусителям“ усяким? А може, „истинно-руські люди“ у Варшаві неправду кажуть про холмських українців та захожуються у Холмщині „крамолу українофільську“ заводити? Але що в такому разі заспівують вам, „истинно-руським“, усякі добродії Філевичі Будиловичі, Флоринські, Піхні, Савенки з своєю компанією? Ось підждіть но, будете ви пам'ятати, як що вони довідаються про ваші заміри! Будете ви знати, як в „українофили“ пошиватися!..

Нам таки без жартів шкода „истинно-руським“ в „українофільській“ шкурі, бо і од Філевичів, Флоринських, Піхнів, Савенків то-що їм достанеться і од народу українського у Холмщині користі їм напевне мало буде. Народ тепер вже не той став, щоб його так легко можна було ошукати. Тепер доволі й легесенького вітерцю, щоб „українофільська“ шкурка полетіла геть з „истинно-руським“ вовків, в яку вони намислили одягнутися, щоб наблизитися до того самого народу, не на користь, а на шкоду якому вони весь свій вік працювали і будуть працювати.

Ф. Матушевський.

Роковини київської „Просвіти“.

25 червня минулого 1906 року відбувся перший загальний збір товариства „Просвіта“, заснованого у Києві в пам'ять Шевченка, і формально з того часу треба лічити вік нового товариства. Сьогодні київська „Просвіта“ вступає в другий рік свого життя і звичайна цікавість примушує нас оглянутися на ту частину шляху, що осталася за плечима молодого товариства. Це тим більш цікаво, що як-раз тепер у нашій пресі, з легкої руки д. Валентина С. з „Слова“, розпочалася полеміка про вартість „Просвіти“ та її працю. Фактична справа може найкраще показати, чи мають рацію ті нарікання на „Просвіту“ з якими виступив д. Валентин С., чи навпаки правда на стороні його опонента, д. Матушевського.

Щоб ясно поставити цю справу, треба порівняти здобутки просвітянської праці з тими завданнями, які взяло на себе товариство. Звичайна річ, що в процесі роботи „Просвіта“ мусіла братися й до такої праці, яка не була в первістному плані зазначена, але все-таки ґрунт роботи покладено в головних зарисах тим планом, з яким вона вступила до життя. Який же то був план? Відповідь на це дає звіт про перший загальний збір товариства.

Загальний збір 25 червня 1906 року доручив раді „Просвіти“ організувати й провадити таку роботу: 1) центральну бібліотеку при товаристві, 2) видавництво, 3) ширення народніх бібліотек відповідно до нормальних каталогів, які треба попередити покласти, 4) учебні інституції з українською викладовою мовою, 5) збирання грошей на пам'ятник Шевченкові, 6) філії „Просвіти“ по-за Києвом, 7) комісії в товаристві: видавничу, бібліотечну, шкільно-лекційну й артистичну і нарешті 8) подбати про власну квартиру. Поминувши 5 і 8 пункти цієї програми, як менш цікаві, спи-

нимось на всіх останніх.

Щоб організувати центральну бібліотеку „Просвіти“, бібліотечна комісія обернулася до приватних людей та інституцій з запросинами жертвувати книжки на бібліотеку. Таким способом зібрано до нового року по-над 2700 томів. Як що до цього числа додати ще бібліотеку д. Паньківського (1500 томів), подаровану „Просвіті“, та інші дрібніші дарунки в протязі останніх місяців, то вийде, що тепер бібліотека „Просвіти“ має близько 5000 томів. Окрім того до бібліотеки приходили мало не всі українські періодичні видання. Книжки вже впорядковано, складається систематичний каталог. Бібліотека зовсім готова до публічного вжитку, але поки що користуватися з неї можуть тільки члени товариства, бо адміністрація кілька разів одкидала без жадного пояснення прохання товариства про те, щоб одчинити бібліотеку для публіки. Так само не дозволено завести при товаристві книгарню, або хоч склад виданнів „Просвіти“.

За мету видавництва при „Просвіті“ покладено „створити таку популярну літературу, яка дала б народові змогу придбати добру освіту, оперту на ґрунті вільної поступової науки“, виходячи з тієї думки, що „така освіта дасть народнім масам і найкраще освідомлення“. До цього треба додати, що „Просвіта“, як товариство безпартійне, ще на першому зборі ухвалила провадити таке саме безпартійне й видавництво, видаючи з книжок політичного змісту тільки такі, що мають на меті подавати відомости, освідомлювати читача, але не провадити якусь агітацію. Відповідно до такого плану роботи видавничої комісія насамперед склала й видала окремою книжечкою „Теми для книжок“—реєстр тем з усяких паростів знання, на які бажано було б мати написані праці, а потім взялася до видавничої праці безпосередно. За рік вийшло вісім номерів: 1) Драгоманова—Про українських козаків, татар та турків, 2) М. З.—Земельна справа в Новій Зеландії, 3) Левіцького М.—Як рятуватися при наглих випадках та каліцтвах, 4) Календарь на р. 1907, 5) Загірньої—Як визволилися Північні Американські Штати, 6) Дорошенка—Оповідання про Ірландію, 7) Загірньої—Страшний ворог і 8) Франка—Ліси та пасовиська. Окрім цього поставлено до видання в першу чергу ще скільки популярних книжечок—як „Українці на Кубані“—Кавельгородського, „Про грим та блискавку“—Грінченка, „Календарь „Просвіти“ на р. 1908“ та ин., а також вироблено програму популярної брошури про автономію. Видавничій комісії найбільш доводиться працювати коло рецензування тих праць, що надсилаються до друку; праць приходить чимало: за перших чотирі місяці їх було по над три десятки, але на жаль величезна більшість їх до друку непридатна. З звіт доповідання комісії видно, що найбільшою перешкодою у видавничій справі був брак відповідних коштів.

Ширення народніх бібліотек також займало увагу „Просвіти“. Для цього бібліотечна комісія заходила насамперед переглянути народну літературу українською мовою, прорецензувати її й скласти зразковий каталог для народніх бібліотек. Всю цю величезну роботу майже зроблено; лишилося тільки систематизувати придбанний таким способом матеріал і видати його для публічного вжитку. Що до заснування бібліотек, то тут „Просвіту“ зустріла досить звичайна, як на наші часи, перешкода: адміністрація чи то з формальних причин, чи й без жадних пояснень систематично припиняла всі заходи „Просвіти“ коло заснування бібліотек по селах. Так не дозволено було бібліотек у селах Дирдин Хутір, Тихий Хутір, Криве, то-що, хоча всі формальні умови додержано. З тенденції адміністрації видно навіть, що й надалі вона гальмуватиме справу з бібліотеками, принаймні нема ніякої надії на те, що погляд її що до цього переміниться.

Так само адміністрація систематично не дозволяє філій „Просвіти“ по Київщині і навіть чинить утиски людям, що коло цього захожуються. Такий факт ще недавно був поданий у „Раді“ про філію „Просвіти“ в селі Колодистому. Знов довелось з цієї причини товариству обмежитися інструкцією філіям і дождатися кращих часів, коли зробиться можливою широка просвітна робота по філіях.

Про бібліотечну та видавничу комісії я вже згадував попередити; з інших комісій, організованих „Просвітою“, треба ще згадати артистичну, що упорядковує на спектаклі і літературні вечори в Києві.

На жаль, і цій комісії, як вона схотіла свою роботу поширити, стали на перешкоді незалежні обставини. Адміністрація кілька разів забороняла спектаклі й вечорі, що комісія мала улаштувати по краях Києва для простого люду.

З цього коротенького перегляду праці „Просвіти“ за перший рік видно, що в зазначених собі межах вона свою роботу робила і робила досить сумлінно. Певна річ, здобутки праці може й невеликі, але треба мати на увазі, що організаційний рік здебільшого буває самим тяжким для кожної інституції, а ще тяжчий він мав бути за таких обставин, за яких довелося організовувати свою роботу „Просвіті“. Згадаймо тільки, що мало не на кожному ступні молодому товариству доводиться зазнавати непереможне „не пущать“, а як з „не пущать“ раз-у-раз у парі ходить і „тащить“, то й цього останнього довелось „Просвіті“ закоштувати в формі масових арештів у січні членів товариства та якогось потайного слідства про його одверту роботу. Нічого й казати, що вже сама атмосфера „сыска“, слідства й допитів та повсякчасних заборон сприяти роботі не дуже то може. Але й по-за цим було де-що таке, що не давало „Просвіті“ розгорнути свою діяльність так, як би того хотілося,—це недостача коштів та вільних, иншими справами незанятих, робітників. Про недостачу коштів я вже згадував; що-ж до сил, то недостача їх до того доходила, що здебільшого по всіх комісіях працювати доводиться одним і тим самим людям, і так уже працею обтяженим. В звідомленні товариства читаємо, що „чимало де-чого, що треба й можна було-б зробити, не робиться просто через те, що нема робочих сил“, і громадянство наше повинно і коштами й роботою допомогти „Просвіті“, щоб того лиха здихатись хоч надалі.

Така була робота нашої „Просвіти“ і такі обставини, за яких їй довелося ту роботу справляти. З цього видно, що грім д-ія Валентина С. лунає власне в порожньому просторі, і як би йому не нав'язли були чомусь в зубах оті нещасні „каліцтва“, то може б і у його знайшлися инші слова для оцінки діяльності київської „Просвіти“ й цілого нашого просвітянського руху.

С. Єфремов.